

Sammanfattning av ett urval myndighetsinitierade omprövningsmål i mark-och miljödomstolarna under åren 2010-2022

Inledning

I denna bilaga redovisas ett urval av omprövningsmål som avgjorts vid mark- och miljödomstolarna under åren 2010 till 2022. I de fall där tillståndet överklagats har Mark- och miljööverdomstolens domslut också redovisat.

Förfrågan om domar från mål där myndigheter initierat omprövning skickades till samtliga mark- och miljödomstolar och Mark- och miljööverdomstolen. Nedan redovisas de domar som inkom och som berör dammar och kraftverk. Vidare har projektgruppen även via intervjuer med ett antal länsstyrelser fått ta del av domar från myndighetsinitierade omprövningsmål som även de redovisas nedan. Redovisningen berör både återkallelse av tillstånd och omprövning av befintliga tillstånd.

Till varje dom finns ett antal nyckelord kopplade som är tänkta att vara behjälpliga för att få en överblick över domarna för att du lätt ska kunna identifiera domar som är relevanta för dig.

Vill du läsa någon av domarna i sin helhet kan du begära ut den från berörd mark-och miljödomstol genom att uppge målnumret.

- Mark- och miljödomstolen i Nacka: mmd.nacka@dom.se
- Mark- och miljödomstolen i Umeå: mmd.umea@dom.se
- Mark- och miljödomstolen i Vänersborg: mmd.vanersborg@dom.se
- Mark- och miljödomstolen i Växjö: mmd.vaxjo@dom.se
- Mark- och miljödomstolen i Östersund: mmd.ostersund@dom.se

Domar från Mark- och miljööverdomstolen går att hitta på Mark- och miljööverdomstolens hemsida genom att söka på målnumret. Länk till hemsidan: <https://www.domstol.se/mark--och-miljooverdomstolen/mark--och-miljooverdomstolens-avgoranden/>.

Innehåll

1.0 - M 5011–21, MMD 2022-04-25

Saken: Begäran om återkallelse av tillstånd till dammanläggning och kraftverk

Nyckelord: Återkallelse, förfallen verksamhet, utrivning, villkor för utrivning

1.1 - M 815–14, MMD 2021-11-02

Saken: Ansökan om omprövning av tillstånd gällande kraftverk; nu fråga om prövning av uppskjuten fråga.

Nyckelord: Kraftverk, nya villkor, minimitappning, spilltappning, prøvotidsvillkor

1.2 - M 7644–20, MMD 2021-02-02

Saken: Ansökan om återkallelse av tillstånd m.m. för damm vid sjöutlopp

Nyckelord: Återkallelse, övergiven damm, outnyttjat tillstånd

1.3 - M 5136–18, MMD 2021-02-25

Saken: Ansökan om omprövning av tillstånd gällande kraftverk, nu fråga om avvisning.

Se även MÖD-mål M 3143–20

Nyckelord: Kraftverk, kompletteringsföreläggande riktat mot Länsstyrelsen, avvisning

1.4 - M 3569–18, MMD 2019-04-18

Saken: Ansökan om omprövning av tillstånd gällande kraftverk

Nyckelord: kraftverk, faunapassage, minimitappning, mjuka övergångar, fiskräknare, strandskyddsdispens, tvångsrätt, delegation

1.5 - M 913–18, MMD 2019-02-19

Saken: Ansökan om omprövning av villkor för regleringen av två sjöar

Se även MÖD-mål M 3240–19

Nyckelord: Sjöreglering, DG och SG, fiskpassage, prioritering mellan villkor, sökanden ersätter produktionsförlust

1.6 - M 2201–15, MMD 2017-06-22

Saken: Ansökan om omprövning av två domar avseende reglering av två sjöar

Se även MÖD dom nedan, M 6797–17

Nyckelord: Kraftverk, sjöreglering, minimitappning, fria vandringsvägar, yrkande om delegation, avslag

1.7 - M 616–16, MMD 2016-10-24

Saken: Begäran om återkallelse av tillstånd till dammanläggning och kraftverk

Se även MÖD-mål M 1533–20

Nyckelord: Återkallelse, tillsyn, utrivning, arbetstidsförlängning, ej uppfyllda tillståndsvillkor

1.8 - M 30–02, MMD Deldom 2012-06-21, Protokoll 2016-05-27

Saken: Ansökan om omprövning av villkor för kraftverk

Nyckelord: Kraftverk, tappning, fiskväg, klunkning, flyktväg, biotopvård, särskild tvångsrätt

1.9 - M 2332–09, MMD 2010-12-08

Saken: Ansökan om omprövning av villkor för reglering av damm

Nyckelord: Damm, tappning, flottled, ålyngelledare, nolltappning

2.0 - M 210–02, MMD 2002-11-15

Saken: Ansökan om omprövning av kraftverk samt anläggande av fiskväg

Nyckelord: Kraftverk, fiskväg, tappning, sökanden och staten står för kostnader

2.1 - M 1533–20, MÖD 2021-12-10

Saken: Överklagan av mark-och miljödomstolens dom gällande försiktighetsåtgärder i samband med utrivning av vattenanläggning (M 5509–18, M 616–16)

Nyckelord: Återkallelse av tillstånd, utrivning, överklagat föreläggande, ej uppfyllda tillståndsvillkor

2.2 - M 3143–20, MÖD 2020-09-21

Saken: Avvisad ansökan; nu fråga om prövningstillstånd (M 5136–18)

Nyckelord: Kraftverk, avvisning, prövningstillstånd nekas

2.3 - M 3240–19, MÖD 2020-09-10

Saken: Överklagan omprövningstillstånd för reglering av sjö (M 913–18)

Nyckelord: Sjöreglering, DG och SG, regleringsbestämmelser, ersättning för produktionsbortfall.

2.4 - M 6797–17, MÖD 2018-10-02

Saken: Överklagan av avisning för omprövningstillstånd för reglering av två sjöar sjö (M 2201–15)

Nyckelord: Kraftverk, sjöreglering, minimitappning, fria vandringsvägar, yrkande om delegation, avslag

1.0 MARK- OCH MILJÖDOMSTOLEN 2022-04-25 Mål M 5011–21

Sökande: Länsstyrelsen
Län: Skåne
Domstol: Mark- och miljödomstolen i Växjö
Saken: Begäran om återkallelse av tillstånd till dammanläggning och kraftverk

Nyckelord: Återkallelse, förfallen verksamhet, utrivning, villkor för utrivning

Länsstyrelsen ansökte om återkallelse av tillstånd till vattenverksamhet enligt 24 kap. 3 § miljöbalken. Kraftstationen som hade tillstånd genom dom från år 1947 hade sedan länge upphört med driften och låtit förfalla. Länsstyrelsen har kommit överens med fastighetsägaren att på länsstyrelsens bekostnad genomföra biotopvårdande åtgärder och det faktiska arbetet med att riva ut anläggningen och genomföra biotopvård skulle genomföras i länsstyrelsens regi och med medel som är avsedda för vattenvårdande åtgärder.

Länsstyrelsen yrkade på att domstolen skulle återkalla tillståndet i den del som innefattar rätt att nyttja strömfallet och bibehålla kraftstationen på berörd fastighet. Vidare yrkade Länsstyrelsen på att domstolen skulle ålägga fastighetsägaren att riva ut berörd vattenanläggning och i samband med detta föreskriva försiktighetsmått för utrivningen. Slutligen yrkade Länsstyrelsen på att åläggandet om utrivning skulle formuleras som att tillståndsgivna anläggningsdelar som inte har en dämpningspåverkan får behållas, samt att utrivningen ska vara genomförd senast 18 månader efter domen vunnit laga kraft.

Domslut: Mark- och miljödomstolen återkallade, med stöd av 24 kap. 3 §, den del av tillståndet som omfattar bibehållandet av kraftstationen, dammbyggnad, intag till turbinsump, luckor till flodutskov. Även den del av tillståndet som omfattade strömfallsfastighet återkallades. Domstolen satte även villkor för utrivningen för att minska påverkan under tiden som utrivningen pågick.

1.1 MARK- OCH MILJÖDOMSTOLEN DELDOM 2015-05-22 Mål M 815–14

Sökande: Kammarkollegiet och Länsstyrelsen
Län: Gävleborg
Domstol: Mark- och miljödomstolen i Östersund
Saken: Ansökan om omprövning av tillstånd gällande kraftverk

Nyckelord: Kraftverk, nya villkor, minimitappning, spilltappning, provotidsvillkor

Kammarkollegiet och Länsstyrelsen ansökte om omprövning av tillstånd gällande kraftverk. Tidigare tillstånd från år 1975 innefattade tappningsbestämmelser till älvfåran nedströms kraftverket.

Sökandena yrkade på nya villkor gällande minimitappning, spilltappning samt villkor gällande genomspolning av älvfåran i syfte att simulera vårflod.

Som stöd för sin ansökan anförde sökandena att den sommartappning som gällde enligt det tidigare tillståndet hindrar harr från att leka i strömmen och att öringen leker på botten som sedan blir torrlagda och fryser under vintern. Detta innebär att en tidigarelagd sommartappning gör det möjligt för harr att leka i strömmen och den tidigarelagda vintervattenföringen hindrar öringen från att leka på botten som annars skulle bli torrlagda och frysa under vintern. Sökandena menade att omständigheterna visade att grund för omprövning föreligger enligt 24 kap. 5 § 11 p. miljöbalken. I huvudsak innebär ansökan en justering av tider när tappningarna ska ske. Sammantaget bedömer sökandena att det är uppenbart att justeringarna i villkoren är rimliga enligt 2 kap. 7 § miljöbalken.

Domslut: Efter ansökan upphävde Mark- och miljödomstolen tappningsbestämmelserna och meddelade nya villkor för tappningen.

Domstolen beslutade att frågan om hur genomspolning ska utföras uppskjuts under en prøvotid och prøvotidsvillkor sattes. Verksamhetsutövaren skulle under prøvotiden utföra ett antal utredningar och mätningar gällande genomspolningen, i samråd med tillsynsmyndigheten. Verksamhetsutövaren skulle senast 31 december 2020 inkomma med redovisning av utredningarna och redovisa förslag på villkor.

Särskilda laghänvisningar: 2 kap. 7 § miljöbalken: Kraven i 2–5 §§ och 6 § första stycket gäller i den utsträckning det inte kan anses orimligt att uppfylla dem. Vid denna bedömning ska särskild hänsyn tas till nyttan av skyddsåtgärder och andra försiktighetsmått jämfört med kostnaderna för sådana åtgärder. När det är fråga om en totalförsvarsverksamhet eller en åtgärd som behövs för totalförsvaret, ska vid avvägningen hänsyn tas även till detta förhållande.

Trots första stycket ska de krav ställas som behövs för att följa 5 kap. 4 och 5 §§.

1.1 MARK- OCH MILJÖDOMSTOLEN 2021-11-02 Mål M 815–14

Sökande: Kammarkollegiet och Länsstyrelsen
Län: Gävleborg
Domstol: Mark- och miljödomstolen i Östersund
Saken: Ansökan om omprövning av tillstånd gällande kraftverk; nu fråga om prövning av uppskjuten fråga.

Domslut: Verksamhetsutövaren inkom med redovisning av utredningarna gällande genomspolning samt förslag på villkor gällande denna. Mark- och miljödomstolen ändrar domslutet så att villkor 8, 9 och 10 får nya lydelse. Mark- och miljödomstolen har noterat att Länsstyrelsen och verksamhetsutövaren nu är överens om utformning av kompletterande villkor för spilltappningen vid kraftverket. Mark- och miljödomstolen finner mot bakgrund av ovanstående att det föreligger skäl att avsluta prøvotiden och fastställa de villkor som parterna nu var överens om.

1.2 MARK- OCH MILJÖDOMSTOLEN 2021-02-02 Mål M 7644–20

Sökande: Länsstyrelsen
Län: Stockholm
Domstol: Mark- och miljödomstolen i Nacka
Saken: Ansökan om återkallelse av tillstånd m.m. för damm vid sjöutlopp

Nyckelord: Återkallelse, övergiven damm, outnyttjat tillstånd

Länsstyrelsen ansökte med stöd av 24 kap. 3 § miljöbalken om att tillståndet till damm vid ett sjöutlopp återkallades. Länsstyrelsen ansökte enligt andra stycket samma bestämmelse om att rätten att bibehålla vattenanläggningen återkallas. Slutligen ansökte Länsstyrelsen om medgivande till att riva ut anläggningen.

Bolaget som gavs tillstånd att uppföra regleringsdammen hade gått i konkurs och det saknades därmed ny ägare till dammen då fastighetsägaren inte övertagit underhållsskyldigheten. Fastighetsägaren uppgav att anläggningen aldrig kunnat användas som det var tänkt. Domstolen hade i tidigare mål konstaterat att dammen ska anses övergiven.

Som stöd för sin ansökan angav Länsstyrelsen i första hand 24 kap. 3 § stycke 9; att tillståndet att inverka på vattenförhållandena inte har utnyttjats under mycket lång tid och inte heller kommer att utnyttjas. Länsstyrelsen anförde vidare att anläggningen var i så dåligt skick att ett utnyttjande av tillståndet skulle förutsätta sådana renoveringsarbeten, som inte går att hänföra till sedvanligt underhåll. I andra hand anförde Länsstyrelsen att tillståndet ska återkallas med hänvisning till 24 kap. 3 § stycke 8; att tillståndet ska återkallas på den grunden att underhållet av vattenanläggningen allvarligt har försummats. För det fall tillståndet inte anses kunna återkallas med stöd av punkterna 9 eller 8 menade Länsstyrelsen att verksamheten får anses ha upphört slutligt.

Domslut: Länsstyrelsens ansökan bifallas i sin helhet. Mark- och miljödomstolen konstaterade att rättighetshavare till den aktuella dammanläggningen saknades. Tillståndet att inverka på vattenförhållandena hade inte utnyttjats under lång tid och den tidigare rättighetsinnehavaren har gått i konkurs. Den dämmande funktionen hade sedan ett antal år upphört. Domstolen delade Länsstyrelsens uppfattning att tillståndet inte utnyttjats på lång tid. Något gällande tillstånd finns inte längre. Den nuvarande fastighetsägaren har inte haft några invändningar mot Länsstyrelsens ansökan. Tillståndet ska därför återkallas.

Särskilda laghänvisningar: 24 kap. 11 § miljöbalken: I fråga om verksamheter som får bedrivas med stöd av 11 kap. 27 § andra stycket, får en ansökan om prövning som avses i 3 (återkallelse) eller 5 (omprövning) § grundas på en omständighet som anges i de paragraferna endast om

1. omständigheten är så allvarlig att den inte tål att vänta på att prövningen för moderna miljövillkor blir klar, och
2. den olägenhet som omständigheten innebär inte kan avhjälpas genom ett föreläggande om försiktighetsmått eller förbud i väntan på att prövningen blir klar.

1.3 MARK- OCH MILJÖDOMSTOLEN 2021-02-25, Mål M 5136–18

Sökande:	Länsstyrelsen
Län:	Värmland
Domstol:	Mark- och miljödomstolen i Vänersborg
Saken:	Ansökan om omprövning av tillstånd gällande kraftverk, nu fråga om avvisning.

Nyckelord: Kraftverk, kompletteringsföreläggande riktat mot Länsstyrelsen, avvisning

Länsstyrelsen ansökte med stöd av 24 kap. 5 § första stycket 1. och 11. miljöbalken om omprövning av två tidigare domar från 1948 och 1991 i vad dessa domar avser vissa där föreskrivna fiskeföreskrifter beträffande lax och öring.

Länsstyrelsen yrkade att domstolen skulle föreskriva att det för verksamhetsutövaren ska gälla en skyldighet att bland annat utföra åtgärder och anlägga anordningar relaterade till fiskvandring. Detta med hänvisning till att det var nödvändigt att miljöanpassningsarbetet inleds med det berörda och ett intilliggande kraftverk då dessa är nycklar för att på sikt säkerställa lax- och öringpopulationerna samt kunna fortsätta med ett effektivt miljöanpassningsarbete vid dessa och övriga anläggningar inom avrinningsområdet i framtiden. Länsstyrelsen framförde med hänvisning till detta en rad yrkanden gällande fiskpassager och insamling av fisk.

Verksamhetsutövaren motsatte sig ansökan och hänvisade bland annat till att verksamheten omfattades av den nationella planen för omprövning av vattenkraftsverksamhet och ansåg därför att ansökan skulle avvisas. Länsstyrelsen skrev i sin ansökan att skälet till att omprövningsansökan inlämnades år

2018 är att kunskapen och behovet av vissa miljöförbättrande åtgärder enligt denna ansökan för kraftverket är mycket stor och behöver genomföras snarast.

Domslut: Mark- och miljödomstolen avvisar Länsstyrelsens ansökan. Domstolen framförde att de lagändringar som trädde i kraft den 1 januari 2019 enligt övergångsbestämmelserna inte var tillämpliga i målet. Enligt domstolen var det dock orimligt att bortse från nämnda bestämmelser samt syftet med desamma vid en prövning som den nu aktuella, dvs. en prövning där domstolen har en möjlighet men inte en skyldighet att besluta om omprövning. Domstolen ansåg att utredningen sammantaget inte ger stöd för att de omständigheter som utgör grunden för länsstyrelsens ifrågavarande ansökan om omprövning med avseende på vare sig lax- eller öringpopulationerna i vattendraget är så allvarliga att de inte tål att vänta på att prövningen för moderna miljövillkor blir klar i enlighet med den samordnade prövning som den nya lagstiftningen förutsätter.

Notering: Handläggning i parternas utemått.

1.4 MARK- OCH MILJÖDOMSTOLEN 2019-04-18 Mål M 3569–18

Sökande:	Länsstyrelsen
Län:	Västmanland
Domstol:	Mark- och miljödomstolen i Nacka
Saken:	Ansökan om omprövning av tillstånd gällande kraftverk

Nyckelord: kraftverk, faunapassage, minimitappning, mjuka övergångar, fiskräknare, strandskyddsdispens, tvångsrätt, delegation.

Länsstyrelsen ansökte om omprövning med stöd av 24 kap. 5 § p 1 miljöbalken och 33 § lag (1998:811) om införande av miljöbalken att Mark- och miljödomstolen omprövar tidigare tillstånd för ett kraftverk och att tidigare utslag kompletteras med villkor och bestämmelser för tillståndshavaren. Anläggningen omfattades av tillstånd genom dom från år 1956.

Länsstyrelsen yrkade på villkor gällande faunapassage, intagsgaller, biotopvård, minimitappning, mjuka övergångar, fiskräknare m.m. Utöver detta yrkade Länsstyrelsen på strandskyddsdispens och tvångsrätt. Totalt 16 yrkanden framställdes i domstol.

Som motivering till ansökan angavs vattendragets höga naturvärden samt att Länsstyrelsen tillsammans med verksamhetsutövare längs med vattendraget utfört åtgärder för att återställa vattenbiotoper och strömsträckor. Det berörda kraftverket var det sista vandringshindret för uppvandrande fisk i vattendraget varpå Länsstyrelsen yrkade på att kraftverket skulle miljöanpassas med bl.a. fiskpassage.

Domslut: Mark- och miljödomstolen förordnar att gällande tillstånd för kraftverket ska kompletteras med villkor och andra föreskrifter gällande faunapassage, intagsgaller, biotopvård, minimitappning, fiskräknare m.m. Utöver detta delegerades tillsynsmyndigheten att inom ramen för villkor rörande minimitappning föreskriva om fördelning av vattenflödet över säsongen.

1.5 MARK- OCH MILJÖDOMSTOLEN 2019-02-19 Mål M 913–18

Sökande: Länsstyrelsen
Län: Gävleborg
Domstol: Mark- och miljödomstolen i Östersund
Saken: Ansökan om omprövning av villkor för regleringen av två sjöar
Se även MÖD-mål nedan, M 3240–19

Nyckelord: Sjöreglering, DG och SG, fiskpassage, prioritering mellan villkor, sökanden ersätter produktionsförlust

Länsstyrelsen ansökte om omprövning med stöd av 24 kapitlet 5 § punkt 1, 2 och 11 miljöbalken av två gällande domar för reglering av två sjöar. Sedan tidigare fanns två domar för regleringen, ett tillstånd från år 1944 och en omprövningsdom från år 2001. I omprövningsdomen från år 2001 beslutades krav om att anlägga en fiskväg i form av omlöp.

Länsstyrelsen yrkade på att tillägg gjordes i regleringsbestämmelserna i tillståndet från år 1944. Tilläggen gällde dämmnings- och sänkningsgränser samt tappning med krav på att tappningen ska prioriteras framför sänkningsgränsen. Länsstyrelsen yrkade även på villkor gällande minimitappning i omprövningsdomen från år 2001 upphävdes och ersattes av ett nytt villkor gällande minimitappningen samt ett villkor om att en pegel skulle sättas upp.

Som motivering till ansökan anfördes vikten av att vattennivån i en sjöarna inte sänks onödigt mycket under sommarhalvåret med hänvisning till funktionen hos den fiskpassage som anlagts efter tidigare omprövning. De två befintliga domarna var i vissa avseenden oförenliga och efter många klagomål från allmänheten om att sjöarna nivåer var för låga ansökte Länsstyrelsen om omprövning. Inför ansökan hölls ett samråd med berörda parter i syfte att försöka enas om en lösning på regleringsproblematiken. Berörd kommun, en intresseförening samt ett berört vattenregleringsföretag inkom med yttranden till domstolen.

Domslut: Mark- och miljödomstolen beslutade att de tillägg som Länsstyrelsen yrkat på ska komplettera regleringsbestämmelserna i domen från år 1944. Utöver detta beslutade domstolen även att upphäva det villkor i omprövningsdomen som Länsstyrelsen yrkat på samt meddelade nya vattenhushållningsbestämmelser i enighet med Länsstyrelsen yrkanden. Domstolen beslutade att Länsstyrelsen skulle ersätta vattenregleringsföretaget för den produktionsförlust som omprövningen medfört och som överstiger de 5 % som företaget enligt 31 kap. 22 § miljöbalken är skyldig att tåla.

Särskilda laghänvisningar: 31. Kap 22 § miljöbalken: En tillståndshavare är skyldig att utan ersättning tåla viss del av en förlust eller inskränkning om det är en förlust eller inskränkning som avses i 20 § första stycket och den föranleds av omprövning till förmån för det allmänna fiskeintresset, allmän farled, allmän hamn eller hälsovården eller, vid omprövning enligt 24 kap. 5 § eller enligt 7 kap. 13 § första meningen lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet, till förmån för den allmänna miljövärden. [...]

Notering: Ansökan inkom till domstolen innan de nya bestämmelserna i miljöbalken trädde i kraft 1 januari 2019. Av övergångsreglerna till de nya bestämmelserna i miljöbalken följer bl.a. att för mål och ärenden som har kommit in till domstolen före den 1 januari 2019, ska de äldre bestämmelserna gälla. I denna dom hänvisas därför till bestämmelserna i miljöbalken med den lydelse och numrering de hade före den 1 januari 2019.

1.6 MARK- OCH MILJÖDOMSTOLEN 2017-06-22 Mål M 2201–15

Sökande: Kammarkollegiet och Länsstyrelsen
Län: Dalarna
Domstol: Mark- och miljödomstolen i Nacka
Saken: Ansökan om omprövning av två domar avseende reglering av två sjöar
Se även MÖD dom nedan, M 6797–17

Nyckelord: Kraftverk, sjöreglering, minimitappning, fria vandringsvägar, yrkande om delegation, avslag

Kammarkollegiet och Länsstyrelsen ansökte gemensamt om omprövning enligt 24 kap. 5 § p.1, 2 och 11 miljöbalken och 33 § lag (1998:811) införande av miljöbalken av två äldre häradrättsdomar som avsåg reglering av två sjöar. Syftet med omprövningen var att fastställa villkor om minimitappning för regleringstillstånden för sjöarna och därigenom säkerställa ett ekologiskt anpassat flöde och fria vandringsvägar i berört vattendrag.

Sökandena yrkade på att domstolen kompletterade de två tidigare utslagen med villkor gällande minimitappning samt yrkade på att domstolen delegerade jämlikt 22 kap. 25 § tredje stycket miljöbalken tillsynsmyndigheten att inom ramen för tillståndet besluta om tappningens fördelning under året och mellan anläggningens utskov samt en eventuellt framtida faunapassage.

Verksamhetsutövaren godtog att de två häradsrättsutslagen ändras så att nya villkor föreskrivs om minimitappning men motsatte sig förslaget till villkor i de delar det avser delegation till Länsstyrelsen av beslut om tappningens fördelning över året. Verksamhetsutövaren yrkade på ersättning, med belopp som skulle preciseras senare, för produktionsförlust som överstiger de 5 % bolaget är skyldigt att tåla utan ersättning enligt 31 kap. 22 § miljöbalken jämförd med 39 § miljöbalkens promulgationslag.

Sökanden yrkade att verksamhetsutövarens yrkande om ersättning för produktionsförlust i första hand skulle avvisas och i andra hand ogillas. Sökanden yrkade i sista hand att domstolen, för det fall domstolen inte finner skäl att avvisa eller ogilla verksamhetsutövarens yrkande om ersättning, föreskriver villkor [om att en vattenmängd] som motsvarar 5 procent av produktionsvärdet av den vattenkraft som enligt meddelade tillstånd kan tas vid berört kraftverk [ska utgöra minimitappning].

Domslut: Domstolen avslag ansökan.

Domstolen fann att rättskraftiga tillstånd föreligger för de pågående vattenverksamheterna i form av dämningar och avledande av ytvatten för kraftproduktion. Domstolen konstaterade även att verksamhetsutövaren har rätt till ersättning för den produktionsförlust som överstiger de 5 % bolaget är skyldigt att tåla utan ersättning enligt 31 kap. 22 § miljöbalken.

Mark- och miljödomstolen fann att det var ostridigt i målet att en minimitappning som justeras för att en ersättningsskyldighet inte ska infalla – i enlighet med vad som yrkats i sistahandyrkandet – även innebär att den beslutade miljö kvalitetsnormen för vattenförekomsten inte kan uppfyllas. Ett medgivet tillstånd med justerad minimitappning strider därmed mot vad som anges i 2 kap. 7 § 3 stycket miljöbalken. Hinder förelåg därmed redan av detta skäl att bifalla ansökan så som yrkanden har utformats.

En förutsättning för att få bedriva vattenverksamhet är att verksamhetens fördelar från allmän och enskild synpunkt överväger kostnaderna och skadorna av denna. En ombyggnad i enlighet med ansökan, vilken resulterar i att efterfrågade miljöeffekter inte uppfylls vid justerad minimitappning, kan enligt domstolens uppfattning inte anses vara vare sig miljömässigt motiverad eller ekonomiskt rimlig. Hinder förelåg därmed även av denna anledning till att medge vad som yrkats varför ansökan sammanfattningsvis avslogs.

1.7 MARK- OCH MILJÖDOMSTOLEN 2016-10-24 Mål M 616–16

Sökande: Länsstyrelsen
Län: Skåne
Domstol: Mark- och miljödomstolen i Växjö
Saken: Begäran om återkallelse av tillstånd till dammanläggning och kraftverk
Se även MÖD dom nedan, M 1533–20

Nyckelord: Återkallelse, tillsyn, utrivning, arbetstidsförlängning, ej uppfyllda tillståndsvillkor

Länsstyrelsen ansökte om återkallelse av tillstånd till vattenverksamhet enligt 24 kap. 3 § miljöbalken. Vattendomstolen lagligförklarade år 1987 en dammanläggning samt gav verksamhetsutövaren tillstånd att uppföra en ny vattenkraftanläggning m.m. Tillståndet förenades med villkor om åtgärd enligt 2 kap. 8 § vattenlagen om att anordna och behålla fisktrappa samt ålyngelledare vid dammanläggningen. Tillståndet hade en byggnadstid på 10 år. Arbetstiden förlängdes år 1998 av vattendomstolen till år 2000 och sedan igen år 2001 av miljödomstolen till år 2003.

Länsstyrelsen förelade i beslut år 2015 verksamhetsutövaren att upphöra med vattenverksamhet med vattenavledning för turbindrift på fastigheten. Mark- och miljödomstolen upphävde föreläggandet i mål nr M 617–16.

Länsstyrelsen yrkade på att tillståndet återkallades samt att MMD fattar beslut om utrivning enligt 24 kap. 4 § miljöbalken och att den utrivningen i första hand görs ner till nivån för den ursprungliga åfåran (innan vallarna från 1700-talet anlades) och i andra hand till den utformning som rådde innan 1987 års dom. Grunden för yrkandet är att tillståndet ska återkallas enligt 24 kap. 3 § p 2 miljöbalken eftersom villkor för verksamheten inte följts och avvikelserna inte är av ringa betydelse.

Verksamhetsutövaren motsatte sig yrkandena med hänvisning till att han ansökt om tillstånd till att driva vattenkraftverket samt han anlagt fisktrappa och ålyngelledare utformade efter ritningar som en granne som själv ansökt om tillstånd till vattenkraftverk tagit fram. Enligt verksamhetsutövaren hade Länsstyrelsen godkänt grannens utformning på fisktrappan som verksamhetsutövaren sedan återanvände.

Domslut: 1. Mark- och miljödomstolen återkallade tillståndet från Vattendomstolen. Återkallelsen gällde inte om tillståndshavaren innan 2017 års utgång anlägger fisktrappa och ålyngelledare i enlighet med vad som anges om åtgärd i nämnda tillstånd och länsstyrelsen har godkänt åtgärderna.
2. Om tillståndet återkallades enligt punkt 1 ovan ålades verksamhetsutövaren att senast den 30 juni 2019 ha rivit ut tillståndsgivna anläggningsdelar. Länsstyrelsen fick meddela de ytterligare försiktighetsmått som behövs för att förebygga eller minska skador orsakade av utrivningen. Verksamhetsutövaren skulle samråda med Länsstyrelsen innan utrivningen påbörjades. Tillståndsgivna anläggningsdelar fick efter Länsstyrelsens medgivande behållas.
3. Mark- och miljödomstolen avslog Länsstyrelsens yrkande om att utrivning skulle ske till ursprunglig åfåra (innan vallarna från 1700-talet anlades).

1.8 MARK- OCH MILJÖDOMSTOLEN Deldom 2012-06-21, Protokoll 2016-05-27 Mål nr M 30-02

Sökande: Kammarkollegiet
Län: Västernorrland
Domstol: Mark- och miljödomstolen i Umeå
Saken: Ansökan om omprövning av villkor för kraftverk

Nyckelord: Kraftverk, tappning, fiskväg, klunkning, flyktväg, biotopvård, särskild tvångsrätt

Kammarkollegiet ansökte om omprövning enligt 24 kap 5 § miljöbalken, för ett kraftverk i Örnsköldsviks kommun. I ansökan yrkade Kammarkollegiet på anläggande fiskväg, en särskild minimitappning till fiskvägen (två olika tappningar, en högre under perioden 15 juli - 5 oktober), minimitappning genom flyktöppning och utlopp (1 maj- 15 juni), klunkning under två dagar/vecka under perioden 15 juli - 5 oktober och anläggande av fisklänsa, flyktöppning och utloppsledning. Kammarkollegiet yrkade vidare på att Länsstyrelsen skulle godkänna förslaget till fiskväg innan byggnationen påbörjades, att verksamhetsutövarens skulle utföra biotopvårdande åtgärder i torrfåran, installera en automatisk fiskräknare/fångstfälla, upprätta ett kontrollprogram samt att tillsynsmyndigheten ska ges möjlighet att vid behov omfördela vattenmängderna. Slutligen yrkade Kammarkollegiet för verksamhetsutövarens räkning rätt till att enligt 28 kap. 10 § miljöbalken ta i anspråk mark- och vattenområden inom intilliggande fastighets mark för anläggande och underhåll av fiskvägen.

Som motivering till ansökan angavs återskapande av uppvandnings- och reproduktionsområde för laxartad fisk. Fiskvägen ska enligt ansökan ge laxartad fisk möjlighet att passera kraftverket och nå uppströms belägna reproduktionsområden, vilket medför att reproduktionsmöjligheterna återställs till ursprunglig nivå. Naturvårdsverket, Länsstyrelsen, Fiskeriverket berörd kommun och fiskevårdsområdesförening inkom med yttranden i målet. Fastighetsägaren vars fastighet skulle beröras av målet inkom med yttrande där hen bland annat ifrågasatte underlaget på vilket frågan om ersättning skulle avgöras. Denna fråga sköts upp och parterna kom senare överens varpå ett slutligt protokoll meddelades i målet.

Domslut: Mark- och miljödomstolen finner de av Kammarkollegiet yrkade villkoren tillåtliga och ändamålsenliga, och de bör därför föreskrivas. Vidare finner domstolen erforderligt att upplåta särskild tvångsrätt enligt 28 kap. 10 § miljöbalken på intilliggande fastighet för anläggandet av den nya fiskvägen.

Särskilda laghänvisningar: 28 kap. 10 § miljöbalken: Den som utför eller skall utföra en vattenverksamhet kan av mark- och miljödomstolen ges rätt att utföra anläggningar eller åtgärder inom fastigheter som tillhör någon annan och ta i anspråk mark eller annat utrymme för detta, när det är fråga om[...]

31 kap. 16 § miljöbalken: den som med stöd av 11 kap. i balken kan genom inlösen eller på annat sätt tar i anspråk annans egendom eller vidtar en åtgärd som skadar annans egendom åläggas att betala ersättning för det som avstås eller skadas. Ersättning skall betalas endast för skador som kvarstår, sedan förebyggande eller avhjälpande åtgärder har utförts av tillståndshavaren.

1.9 MARK- OCH MILJÖDOMSTOLEN 2010-12-08, Mål nr M 2332–09

Sökande: Länsstyrelsen
Län: Gävleborg
Domstol: Mark- och miljödomstolen i Östersund
Saken: Ansökan om omprövning av villkor för reglering av damm

Nyckelord: Damm, tappning, flottled, ålyngelledare, nolltappning

Länsstyrelsen ansökte om omprövning enligt 24 kap. 5 § miljöbalken, för villkoren gällande en damm. Dammen är en flöttningsdamm i Ockelbo kommun. Dammen, som byggdes under senare delen av 1800-talet, är belägen vid ett sjöutlopp. Dammen omfattades av ett tillstånd genom dom från år 1948.

En tillämpning av en bestämmelse i domen innebar att sjön torrlagdes sommartid då det stod att det ska åligga verksamhetsutövaren att antingen hålla dammen helt öppen under sommaren efter flöttnings slut eller i dammen inrätta en ålyngelledare. Eftersom flottleden avlystes år 1968 och att någon ålyngelledare aldrig anlagts hålls dammen helt öppen sommartid. Bestämmelsens syfte att underlätta ålens vandring ansåg Länsstyrelsen, i förhållande till övriga allmänna intressen, vara av sådan underordnad betydelse att bestämmelsen borde upphävas. Utöver detta medgav domen nolltappning från dammen vilket Länsstyrelsen anförde var negativt för fisket i ån.

Fiskeriverket, berörd kommun, berörd fiskevårdsområdesförening, ett lokalt älgjaktlag, ett byråd, flera berörda fastighetsägare samt en intilliggande verksamhet inkom med yttranden i målet.

Domslut: Domstolen fann att föreslagna villkorsändringar inte stred mot någon av miljöbalkens bestämmelser och att de fyller ett angeläget syfte. Ansökan bifalles därmed. Åtskilliga sakägare begärde att miljödomstolen bestämmer en högre sänkingsgräns än den Länsstyrelsen yrkat på. Processbestämmelserna i målet var dock sådana att miljödomstolen, på grund av bundenhet av länsstyrelsens talan, saknar laglig möjlighet att förordna om en nivå överstigande + 16,38 m.

2.0 MARK- OCH MILJÖDOMSTOLEN 2002-11-15 Mål M 210–02

Sökande: Kammarkollegiet
Län: Jönköping
Domstol: Mark- och miljödomstolen i Växjö
Saken: Ansökan om omprövning av kraftverk samt anläggande av fiskväg

Nyckelord: Kraftverk, fiskväg, tappning, sökanden och staten står för kostnader

Kammarkollegiet ansökte om omprövning enligt 24 kap 5 § miljöbalken, för ett kraftverk i Värnamos kommun. I ansökan yrkade Kammarkollegiet på en minimitappning till torrfåra, anläggande av fiskväg med en viss tappning och installation av en automatisk reglerad utskovslucka. Kammarkollegiet yrkade även på att Länsstyrelsen skulle godkänna ritningarna för fiskvägen innan byggnationen påbörjades.

Som motivering till ansökan angavs möjliggörande av passage för upp- och nedströmsvandrande öring, ål och smolt, tappningar som ska möjliggöra öringproduktion samt att automatluckan ska försäkra att fåran mottar minimitappningen även om kraftverket är avstängt. Gällande kostnader angavs att staten skulle bekosta byggandet av fiskvägen, som uppgick till 300 000 SEK. Kostnaden för skötsel och framtida underhåll skulle kraftverksägaren stå för. Kammarkollegiet tog inte fram en MKB med hänvisning till att detta inte är ett krav vid en omprövningsansökan. Orsaken till att en MKB inte krävs enligt Kammarkollegiet är att omprövningen avser förbättra förhållandena på platsen.

Domslut: Mark- och miljödomstolen förordar att den tidigare lagligförklaringen av kraftverket ska förenas med vattenhushållningsbestämmelser m.m.; nämligen skyldighet för kraftverksägaren att uppfylla samtliga av kollegiets yrkanden. Domstolen ålägger sökanden (Kammarkollegiet) att betala kostnader för målets behandling vid Miljödomstolen enligt särskild redovisningsräkning.

Särskilda laghänvisningar: 39 § 1 st. punkt 2 i miljöbalkens promulgationslag: en kraftverksägare skyldig att utan ersättning tåla en skada motsvarande upp till 5 % av kraftverkets produktionsvärde.

2.1 MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN 2021-12-10 Mål M 1533–20

Klagande: Länsstyrelsen och Älvräddarna
Län: Skåne
Domstol: Svea hovrätt
Saken: Överklagan av Mark- och miljödomstolens dom gällande försiktighetsåtgärder i samband med utrivning av vattenanläggning (M 5509–18, M 616–16)

Nyckelord: återkallelse av tillstånd, utrivning, överklagat föreläggande, ej uppfyllda tillståndsvillkor

Vattendomstolen lagligförklarade år 1987 en dammanläggning samt gav verksamhetsutövaren tillstånd att uppföra en ny vattenkraftanläggning m.m. Tillståndet förenades med villkor om åtgärd enligt 2 kap. 8 § vattenlagen om att anordna och behålla fisktrappa samt ålyngelledare vid dammanläggningen. Då villkor i domen avseende anordnandet av fisktrappa och ålyngelledare inte uppfyllts ansökte länsstyrelsen om återkallelse av 1987 års tillstånd.

Genom Mark- och miljödomstolens dom den 24 oktober 2016 i mål nr M 616–16, återkallades tillståndet från och med den 1 januari 2018, om inte fisktrappa och ålyngelledare som godkänts av länsstyrelsen anlagts före 2017 års utgång, och beslutades att tillståndsgiven anläggning ska rivras ut. Det förordnades att Länsstyrelsen fick meddela ytterligare försiktighetsmått vid utrivningen.

År 2018 förelade Länsstyrelsen verksamhetsutövaren, i enlighet med vad som förordnats i domen om återkallelse och utrivning, att vidta vissa försiktighetsåtgärder vid utrivningen av vattenanläggningen. Länsstyrelsens beslut överklagades till Mark- och miljödomstolen som undanröjde beslutet med hänvisning till att verksamheten omfattas av 11 kap. 6 § miljöbalken då verksamhetsutövaren fortsatt bedriva vattenverksamhet för produktion av vattenkraftsel. Mark- och miljödomstolen hänvisade i sitt beslut till Mark- och miljööverdomstolens dom i mål nr M 747–19 och fann i dom samma dag att anläggningen skulle ingå i den nationella planen för moderna miljövillkor (mål M 4191–19).

Länsstyrelsen och Älvräddarna yrkade att Mark- och miljööverdomstolen ska fastställa Länsstyrelsens föreläggande. Verksamhetsutövaren yrkade att överklagandet skulle avvisas.

Domslut:

1. Mark- och miljööverdomstolen avslår verksamhetsutövarens yrkande att överklagandet ska avvisas.
2. Mark- och miljööverdomstolen undanröjer Mark- och miljödomstolens dom och återförvisar målet till Mark- och miljödomstolen för fortsatt handläggning.

2.2 MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN 2020-09-21 Mål M 3143–20

Klagande: Länsstyrelsen
Län: Värmland
Domstol: Svea hovrätt
Saken: Avvisad ansökan; nu fråga om prövningstillstånd (M 5136–18)

Nyckelord: Kraftverk, avvisning, prövningstillstånd nekas

Länsstyrelsen ansökte med stöd av 24 kap. 5 § första stycket 1. och 11. miljöbalken om omprövning av två tidigare domar från 1948 och 1991 i vad dessa domar avser vissa där föreskrivna fiskeföreskrifter beträffande lax och öring. Mark- och miljödomstolen avvisade Länsstyrelsens ansökan i mål M 5136–18. Domstolen framförde att de lagändringar som trädde i kraft den 1 januari 2019 enligt övergångsbestämmelserna inte var tillämpliga i målet. Enligt domstolen var det dock orimligt att bortse från nämnda bestämmelser samt syftet med desamma vid en prövning som den nu aktuella, dvs. en prövning där domstolen har en möjlighet men inte en skyldighet att besluta om omprövning.

Beslut: Mark- och miljööverdomstolen gav inte prövningstillstånd. Mark- och miljödomstolens avgörande stod därför fast.

2.3 MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN 2020-09-10 Mål M 3240–19

Klagande: Länsstyrelsen
Län: Gävleborg
Domstol: Svea hovrätt
Saken: Överklagan omprövningstillstånd för reglering av sjö (M 913–18)

Nyckelord: sjöreglering, DG och SG, regleringsbestämmelser, ersättning för produktionsbortfall.

I Mark- och miljödomstolens mål M 913–18 beslutade domstolen att Länsstyrelsen skulle ersätta vattenregleringsföretaget för den produktionsförlust som omprövningen medfört och som överstiger de 5 % som företaget enligt 31 kap. 22 § miljöbalken är skyldig att tåla.

Länsstyrelsen överklagade beslutet till MÖD och yrkade på att Mark- och miljööverdomstolen ska ändra Mark- och miljödomstolens domslut på så vis att Mark- och miljööverdomstolen upphäver punkt C, angående ersättning. Länsstyrelsen yrkade även på att Mark- och miljööverdomstolen skulle föreskriva ett tillägg till villkoren i 1944 års vattendom med hänvisning till att regleringsbestämmelserna i 1944 års vattendom måste tolkas så att det finns två skarpa sänkingsgränser.

Verksamhetsutövaren motsatte sig att Mark- och miljödomstolens dom ändrades och anförde att det finns liknande vattenhushållningsbestämmelser i tillstånden för närliggande regleringsmagasin, med mer preciserade skrivelser. Dessa talar för att regleringsbestämmelserna i 1944 års dom ska tolkas så att det inte finns någon ovillkorlig sommarsänkingsgräns.

Länsstyrelsen anförde att de olika tillstånden avseende närliggande regleringsmagasin skiljer sig åt och de vattenhushållningsbestämmelser som verksamhetsutövaren hänvisat till ger inte stöd för företagets tolkning av bestämmelserna i tillståndet.

Domslut: Med ändring av Mark- och miljödomstolens dom upphävde MÖD vad som bestämts i punkt C avseende ersättning för produktionsbortfall. MÖD avslag överklagandet i övrigt.

Enligt Mark- och miljööverdomstolens bedömning föreskrivs med hänsyn till tillståndets ordalydelse ingen absolut sommarsänkingsgräns på så sätt att det har funnits någon skyldighet för vattenregleringsföretaget att begränsa tappningen innan vårfloed för att säkerställa att en viss sommarsänkingsgräns uppnås.

Både Länsstyrelsen och verksamhetsutövaren har argumenterat utifrån att även de villkor som Mark- och miljödomstolen föreskrivit, dvs. att regleringsrättshavaren ska eftersträva vissa vattenstånd i sjön under vissa tidsperioder, innebär ett produktionsbortfall för verksamhetsutövaren. Mark- och miljööverdomstolen konstaterade att de kompletterande villkoren till vattendomen inte innebär någon skyldighet att spara ett restmagasin inför kommande vårfloed.

Domstolen bedömer att värdet av det eventuella produktionsbortfall som kan föranledas av den nya bestämmelsen om att eftersträva vissa vattenstånd därmed inte uppgår till en sådan summa att någon ersättning ska utgå även om denna innebär en något begränsande frihet i hur magasinet kan nyttjas sommartid. Punkten C i Mark- och miljödomstolens dom ska därför upphävas.

2.4 MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN 2018-10-02 Mål M 6797–17

Klagande:	Kammarkollegiet och Länsstyrelsen
Län:	Dalarna
Domstol:	Svea hovrätt
Saken:	Överklagan av avisning för omprövningstillstånd för reglering av två sjöar (M 2201–15)

Nyckelord: Kraftverk, sjöreglering, minimitappning, fria vandringsvägar, yrkande om delegation, avslag

Kammarkollegiet och Länsstyrelsen i Dalarnas län har yrkat att Mark- och miljööverdomstolen ska bifalla ansökan om omprövning genom att de tidigare utslagen *i första hand*, och under förutsättning att bolaget inte bedöms ha rätt till ersättning för produktionsförlust, kompletteras med nya villkor och bestämmelser avseende minimitappning samt yrkade på att domstolen delegerade tillsynsmyndigheten att inom ramen för tillståndet besluta om tappningens fördelning under året och mellan anläggningens utskov samt en eventuellt framtida faunapassage.

Verksamhetsutövaren höll fast vid ersättningsrätt för produktionsförlust och ansågs ha bestritt förstahandsyrkandet men medgett andrahandsyrkandet om minimitappningsvillkor motsvarande den ersättningsfria andelen om fem procents produktionsförlust.

Klaganden anförde att verksamhetsutövaren inte hade rätt till någon ersättning för produktionsförlust om de villkor som föreslås i ansökan föreskrivs för de tidigare utslagen då rätt till ersättning för produktionsförlust förutsätter att villkoren avser frågor som har prövats i det tillstånd som omprövas, dvs. omfattas av rättskraft, att det finns ett tillstånd till det kraftverk där produktionsförlusten uppstår, att tillståndshavaren har rådighet avseende det vatten som behöver avstås till förmån för allmänna intressen och att villkoren går längre än vad som krävs för att uppfylla miljöbalkens hänsynsregler, 11 kap. 8 § miljöbalken och ramdirektivet för vatten. Dessa förutsättningar var enligt klaganden inte uppfyllda i detta fall.

Domslut: Med ändring av Mark- och miljödomstolens dom förordnade Mark- och miljööverdomstolen nya villkor i enighet med klagandens förslag, med den förändring att den av klagande yrkade minimitappningen minskat från 240 l/s till 70 l/s för ena sjön och från 310 l/s till 90 l/s för den andra. Domstolen delegerade även tillsynsmyndigheten att inom ramen för tillståndet besluta om tappningens fördelning under året och mellan utskov och en eventuell framtida faunapassage för båda sjöarna.
